

ТОШКЕНТ

ИЖТИМОЙ-СИЁСII ШАХАР РЎЗНОМАСИ

Рўнома 1996 йил 1 июлда шундан бошлаган № 98 (7. 487) 1991 йил 24 май, жума 6 Нарх 8 тийим.

САФАРДАН МАҚСАД—МУАММОНИ ҲАЛ ЭТИШ

СССР БОШ ВАЗИРИ ЎЗБЕКИСТОНДА

СССР баш вазири В. С. Павлов 22 май кунин Тошкентга келди.

Совет Иттифоқи ва Ўзбекистон ССР давлат байроқлари аэропортда В. С. Павловни Ўзбекистон ССР Президенти И. А. Каримов, жумхурият вице-президенти Ш. Р. Мирсанов, бошқа расмий кишилар кутиб олдилар.

В. С. Павлов самолёт пилоти олдиде журналистларнинг саволларига жавоб қайтарди.

СССР баш вазири жумхуриятга сафарини мақсадларига тўхталиб, у шунинг долзарб вазифаларини билан, хусусан бозор муносабатларига ўтиш муаммоларини ҳал қилиш билан боғлиқ эканлигини таъкидлади. Бундай муаммолардан энг муҳими, — деди у, — бозор иқтисодийга ўтиш пайтида жумхуриятлар шартининг бир хил эмаслигидир. Ундай йиллар давомида иқтисодийда эъри бериб келинган ҳар бир жумхурият мамлакат иқтисодийнинг умумий вазибаларидан келиб чиқиб у ёки бу мақсулотини ишлаб чиқаришга, у ёки бу хом ашёни etkazиб беришга иқтисодлаштирилди. Бу аҳоли ақоли турмушининг турли даражада бўлишига, турли минтақаларда яшовчи кишиларга нисбатан ижтимоий адолатсизлик олиб келди. Бозор — жумхурият нарса, шу себабли бозор иқтисодийга ўтиш босқичида бир қанча

жумхуриятларда бу муаммоларни ҳал қилишга ҳозир жумхуриятларда юз бераётган аҳолининг диққат билан ўрганиб, аниқ андозмоқ керак.

Ўзбекистонда юз берган табиий офат келтириб чиқарган вазиет менинг бу ерга сафаримни талаштирди, деди пировардида В. С. Павлов. Ўзбек халқига нима билан қандай ердан бериш, шу қийин пайтда унга қандай мадад бериши шу жойинг ўзида аниқлаш лозим. Дўст бошга кулфат тушганда — билнади, дейди халқимиз, халқлар ўртасидаги дўстликнинг эса узок тарихи, азалий аъзамалари бор.

23 май кунин СССР баш вазири Нукусга жўнаб кетди, у Урганч ва Хивага ҳам боради.

В. С. Павлов билан Ўзбекистон ССР Президенти И. А. Каримов Ўзбекистон Компартиясини Марказий Комитетининг биринчи котиби И. А. Каримов ҳам жўнаб кетди.

СССР баш вазири В. С. Павлов билан Ўзбекистон Президенти И. А. Каримов Ўзбекистон Компартиясининг Қорақалпоғистон жумхурият комитетида бўлиб ўтган фойдаланган йилгиликда катнашдилар.

Қорақалпоғистон Олий Кенгашининг раиси, партия жумхурият комитетининг биринчи котиби Д. Н. Шамшетов билан республика Вазири Кенгашининг раиси А. Х. Тожиев табиий офат — мисли кўрил-

маган жала ва дўл оқибатларини тугатиш юзасидан ҳозир кўрилатган тадбирлар тўғрисида ахборот беришди.

Дастлабки ҳисоб-китобларга қараганда, 50 миллион сўмлик зарар етган. Пахта ва бошқа экинларини экин муҳлатлари ўтиб кетганлиги, Қорақалпоғистоннинг бусиз ҳам зарар келтираётган ва пест рентабелли совхозлари ҳамда колхозлари қайта экинши жууда тез ўтказганларида ҳам юқори ҳосил олишга умид боғлай олмасликлари вазиетини янада оғирлаштирмоқда. Қўлпаб уй-жойлар шикастланди ва шу себабли Қорақалпоғистон ҳозирги вақтда, айниқса бинокорлик материалларига жууда муҳтож бўлиб қолди.

Оғир экология вазиети, табиий офатнинг кутуриши республика иқтисодийга жиддий зарба берди. Қорақалпоғистон аҳолисини Иттифоқ хукуматиинг ёрдамига умид боғламоқда, деб таъкидлашди ноткилар. Бундай ердан бўлмас, Орол муаммолари тугунини ечиб бўлмайди.

В. С. Павлов Орол фойдаланиш умумийлиги кулфат деб атади. Бугунги кунда Қорақалпоғистоннинг асосий вазиетини қурилиш суръатларини кучайтириш, қувватларини оширишдир. Гишт ишлаб чиқарадиган корхоналар қурилиши жууда истиқболли ишдир. Иттифоқ хукумати экологик фойдаланиш зонасида яшаётган аҳолига ердан бериш учун имкони бор ҳамма ишларни қилади.

Орол муаммосини ҳал этишга ўз эътиборини қучайтирди. Ўзбекистон ССР Президенти И. А. Каримов эса нутқида кенжмай ҳал этилиши лозим бўлган аниқ масалаларга тўхталди. Бу масалалар орасида «Оролводостройни» моддий-техника ресурслари билан таъминлаш, Туямуён-Нукус сув қувури ётқизишлишини тезда тугаллаш масалалари бор. Қурилиш тармоғи базасини ривожлантиришда 10—15 та гишт заводини қуриш катта ердан берган бўлур эди. Жаҳонда пахта етиштириладиган энг шимоллий зонада тайёрланадиган хом ашёга нарх коэффицентини белгилаш зарур бўлиб қолди. Ўзбекистон хукумати ўз навабтида Қорақалпоғистон аҳолисига имкони бўлган ҳамма ердани беради, деб ишонтирди Президент.

Кенгашда Туркменистон ССР баш вазири Х. А. Ахмедов катнашди.

В. С. Павлов «Узгадострой» бирлашмасининг Нукусдаги уйсозлик комбинати иши билан танишди.

СССР баш вазири В. С. Павлов билан Ўзбекистон ССР Президенти И. А. Каримов 23 майда кунинг иккинчи ярмида Урганчга келдилар. Аэропортда уларни Хоразм вилоят партия комитетининг биринчи котиби, вилоят советининг раиси Р. М. Худойбергенова, вилоят иқроия комитетининг раиси А. Искандаров, бошқа расмий кишилар кутиб олди-

Тошкент устки трикотаж фабрикасининг тўқувчиси Наима Диерова ўз жамосининг энг илгор ишчилардан. Ҳақиқат ўз режаларини ошириб бажариб келаятган Н. Диерова мақсулот сифатида ҳам катта эътибор беради. СУРАТДА: Наима Диерова, Рустам Шарипов сурати.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши комитетида

22 май кунин Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг Мулофаз, давлат хавфсизлиги ва ҳарбий мақсадларини иқтисодий ҳимоя қилиш комитетида кенгаш бўлиди. Кенгашта Тошкент вилоят иқроия комитети ва Тошкент шаҳар иқроия комитети раисларининг ўринбосарлари — қақриқ

комиссияларнинг раислари, Ўзбекистон ССР Харбий комиссариятининг раислари, жумхурият Фурор апарацияси ва Ўрта Осиё Амвир йўли бошқарувиининг масъул ходимлари, Ўзбекистон Вайроқ орденли Туркистон Харбий округининг ҳарбий комендантлари ва штаб хизмати раҳбарлари, Тошкент

ЮНЕСКОНИНГ ХАЛҚАРО ЭКСПЕДИЦИЈАСИНИ ТОШКЕНТГА КЕЛМОҚДА

БУЮК ИПАК ЙУЛИДАН

25 май кунин ЮНЕСКОнинг «Буюк ипак йули» мулоқот йўли» деб аталувчи халқаро экспедицияси Тошкентга келди. Унинг йўналиши — Ўзбекистон ҳудудида 28 апрелдан бошланган эди ва 29 майда Тошкентда нойҳосига етди. Шундан кейин экспедиция ўзининг кейинги саёхатини Қозогистон бўйлаб бошлайди. 120 кишидан иборат экспедиция аъзолари ўз саёхатлари давомида Ўзбекистон пойтахтининг диққатга сазовор жойлари билан танишдилар, қадимий Оқтепа ва Чоштепада бўлдилар. Урта Осиё ва Қозогистон мусулмонлари диний бошқармасида қабул қилинадилар, улар ноёб буюмлар сакланадиган муҳавар йўналишлари билан танишдилар. Олой бозорига борадилар.

ХА. дарҳақиқат Буюк ипак йўлининг ҳақли равишида мулоқот йўли деб атайдилар. Чиндан ҳам унинг йўналиши қадимий муҳим манзилларини ўз ичига олади. XIII—XIV асрлардақ унинг йўналишлари Урта Осиё, Қозогистон орқали ўтган эди. Карвон йўлларидадан газламалар ва халқ хунармандчилиги буюмларини олиб ўтишган эди.

Шу нарса қувончлики, эндиликда ЮНЕСКОнинг ташаббуси билан қадимий йўналишнинг айрим йўналишларини қайта тиклашга қарор қилинди. Бундан кўзда тутилган мақсад иқтисодий ва маданий алоқаларини тиклашдир.

Наилма материаллар кўпчилиги тарихий маълумотлардан иборат оғоҳ элади. Ўзбекистоннинг Тошкент тепаларини бир эсланг, Юнусободдаги Оқтепа мисога олайли. Қазилмалар пайтида Оқтепа жуда қизиқ ва бой материаллар беради. Шон, Шинат —

XI асрга қадар Тошкент аниқ шундай номлар билан маъшур эди. Халқ Тошкентдаги тепаликлар республика ноёб пойтахти тарихи учун яна қўлпаб саҳифалар очиниш имкони беришига ишончли комил. Лекин бу ердан энг муҳими шунки, Буюк ипак йўлининг ҳамма йўналишлари инсоний муносабатлар йўналиши билан диққатга сазовордир. Ана шу жиҳатдан олиб қараганда ЮНЕСКОнинг узоқ мулдатга мулжалланган дастури гоит қадрлидир.

Буюк ипак йўли катта аҳамиятга эга ишдир. У халқ хотирасини, тарихини, қадимий муқаддаслашувларини, тиргалиги билан диққатга сазовордир. Ўзбекистоннинг миллий анъаналарининг сақлаб қолишини ўзи маънавий қадриятлар тўғрисида жиддий ўйлаётганлигини, ножазон ўлканинг тарихини ўрганишга иштиёқ эъри динининг инъикосидир.

Бу ўринда хунармандчилик байрамлари тўғрисида ўйлаш ўринлидир. Ўзбекистон байрамлари Абдул Носим мадрасида жуда қизиқли ва қизиқарли ишдир ўтказилмоқда. У бундан қадимий анъаналардан воқиф элади. Республиканинг турли шаҳарлариданги халқ усталарини тўпلاш ишлари ҳам Буюк ипак йўли узра, яъни Бухоро ва Урганч, Хива ва Қўқон, Хоразм ва Самарқанд йўлларида ўтмоқда.

Қилаётган барча хайрли ва савобли ишларимиз халқимиз учундир. Шу нуқадан наваздан олиб қараганда Буюк ипак йўли — бу нафатан савоб, балки инсоний муносабатлар йўли бўлганлиги билан ҳам зўр аҳамиятга эга ишдир.

Эътибор АЛИЕВА.

САНЪАТИНИНГ НОЁБ ТУРИ

ГОЛОГРАФИЯ амали санъатининг ноёб тури сифатида қўччиликнинг қадимдан қизиқтириб келмоқда. Бу наёб буюмлар рангоранг тошлардан чиройли ишлар тўлалиги, алабобтор товланиб, қизиқ адоҳида заъв бақиш элади.

Бундай қизиқарли санъат асарларини намуналари асосида ташкил қилинган дастлабки кўргазма Рига шаҳрида намойиш этилган эди. Томошабинларнинг қизиқини ва исгалари билан бу кўчма экспозиция Швеция ва Польша олдиде борилади. Эндиликда маъмур инспекталар тошкентликлар эътиборига ҳалола этилди.

Савдат ОДИЛОВА.

Уй-жой қурилиши ва тақсимоти «Оқшом» назоратида

Ҳақли эътирозлар

ШАХРИЗАДА ва унинг атроф районларида кейинги йилларда қўлаб ҳуусий уй-жойлар бунёд этилаётганлиги учун қурилиш материалларига, айниқса гиштга бўлган талаб ортиб боримоқда. Қурилиш уйлариинг аксарияти пишиқ гиштдан тикланаётганлиги ҳам бу муаммонини мушкуллаштирмоқда. Балки шу себаб ишчи гишт таъинлашиб бораётганлиги, Мана, шу масалани ойдлаштириш учун Фурозе райондаги Тошкент қурилиш материаллари таъинлашган мақсулот қилаётганлар билан суҳбатда бўлдик.

ОКТАБР райониде энг кўп фарзандли оналар яшади. Шунинг учун бу ерда бошқа ҳудудларга қараганда аҳоли уй-жой билан таъминлаш борасида муаммолар айниқса кескин тус олган. Ҳатто баъзи бир ҳовлиларда бир неча оналар истикомат қилишади.

Шу йилнинг 1 январигача бўлган рақамларга назар ташлайдиган бўлсак, районда имтиёзли навабда турганларнинг ўзи 905 кишига етган. Умумий навабда турганлар сони 1803 тани ташкил элади. ҲА улуши билан қатнашган 58 корхона ва ташкилотлардан навабда турганлар сони эса 2999 олгани билан таъинлади. ҲАммаси бўлиб район бўйича 5707 киши наваб кутиб турибди.

Уй-жой тақсимотидаги аризаларини кўриш жараёнида яна бир савол туғулади. Мисол учун маҳаллада эски уй бўлиб қолганда унинг эгасига ўртача 20 м² сўм туғулади. Унинг ўрнига қурилатган кўтөлжар эса 100 м² сўм туради. Оқдай ишчи бу пулларни қаердан олади? Бу савол билан Оқубобово номили маҳалла аҳли қизиққапти. Бунга Хўжоев қўчасидеги қурилатган кўтөлжар себаб бўлди. Бу муаммага маҳалладеган бошқа етдишчиға қарор қилишди. Аҳоли бу кўтөлжарини боллар богчаси, дўттирхона ва бошқа муассасалар учун фойдаланишни сўраб райкоқумдаги аҳоли ишторида кўриб чинқилмоқда.

Айни пайтда райкоқум томонидан Самарканд дарбоза, Белтепа М—15 маъзаллада қурилатган уйлари назорат остига оллинди. Лекин қурувачиларини ишлари хали кишини қувонтирмайди. Шу йилнинг биринчи чораги режаси бинокорлар томонидан 88,3 фойза бажарилди, колос. Натигада 3 минг 196 квадрат метр уй-жой фойдаланишига топширилмай қолди. Бу эса навабчиларнинг сурриллишига сабий таъин қилмоқда.

Ечимини кутаётган муаммолар

Гишт нега танқис?

Атиги 450 киши. Асосий иш учу сменада олиб борилади. Ишчилар учун барча шартно етарли. Ошқона ва чойхонамиз икки сменада ишлайди. Бизда иш жууда оғир. Доимо 40—50 даражадаги иссиқликда ишлайшинг ўзи бўлмайди. Гишт пишириш дастгоҳлари жууда эски. 1946—47-йилларда қурилган, янгисини қурилишига ҳаракат қилинмоқда. Агар фойдаланишига топширилса ўз ўзиндан ишчиларнинг меҳнат шартноги аяшланади.

ҲА, албатта, янги дастгоҳлар заводимизга кўп фойда келтириши аниқ, — дея Саидкор ахонинг фикрини тасдиқлади таърихбон ака бошиги Мавжуа Одилматова. — Гишларнинг пишиқ ва мустаҳкам қилиниши учун лаборатория ходимларидан катта эътибор талаб қилинади. Хар кунин унинг намлиги ва мустаҳкамлиги узлуқсиз текшириб борилади.

Бизда яна бир имкониет бор. У ҳам бўлса республикада ягона доғозларини ишлатиш учун ишлатилган элим. Шу йилнинг февраль ойига наваз кристалл цементи ҳам маъвуд эди. У ерда ишлаб чиқаришдан сўнгги мақсулотимиз Эски шаҳар ёниг бозорининг гўмбазига ишлатилган кўк материалдир. Сўнгги деганимизини боиси февраль ойидан бошлаб «Селикат» ишлаб чиқариш бирлашмаси ҳисобига ўтказиб юборилди. Айни вақтда бутун эътибор сулоқ шиша-елим цехи, гишт цехи ва шлака цехи ўз-ўзини бошқариш цехларига қаратилган.

Хуллас, ана шундай гаплар. Корхона жамоаси гишт танқис бўлмасин деб ўз олдиде қўдаланг бўлиб турган муаммоларини ечишга ҳаракат қилмоқда.

Ечимини кутаётган муаммолар

Гишт нега танқис?

Атиги 450 киши. Асосий иш учу сменада олиб борилади. Ишчилар учун барча шартно етарли. Ошқона ва чойхонамиз икки сменада ишлайди. Бизда иш жууда оғир. Доимо 40—50 даражадаги иссиқликда ишлайшинг ўзи бўлмайди. Гишт пишириш дастгоҳлари жууда эски. 1946—47-йилларда қурилган, янгисини қурилишига ҳаракат қилинмоқда. Агар фойдаланишига топширилса ўз ўзиндан ишчиларнинг меҳнат шартноги аяшланади.

ҲА, албатта, янги дастгоҳлар заводимизга кўп фойда келтириши аниқ, — дея Саидкор ахонинг фикрини тасдиқлади таърихбон ака бошиги Мавжуа Одилматова. — Гишларнинг пишиқ ва мустаҳкам қилиниши учун лаборатория ходимларидан катта эътибор талаб қилинади. Хар кунин унинг намлиги ва мустаҳкамлиги узлуқсиз текшириб борилади.

Бизда яна бир имкониет бор. У ҳам бўлса республикада ягона доғозларини ишлатиш учун ишлатилган элим. Шу йилнинг февраль ойига наваз кристалл цементи ҳам маъвуд эди. У ерда ишлаб чиқаришдан сўнгги мақсулотимиз Эски шаҳар ёниг бозорининг гўмбазига ишлатилган кўк материалдир. Сўнгги деганимизини боиси февраль ойидан бошлаб «Селикат» ишлаб чиқариш бирлашмаси ҳисобига ўтказиб юборилди. Айни вақтда бутун эътибор сулоқ шиша-елим цехи, гишт цехи ва шлака цехи ўз-ўзини бошқариш цехларига қаратилган.

Хуллас, ана шундай гаплар. Корхона жамоаси гишт танқис бўлмасин деб ўз олдиде қўдаланг бўлиб турган муаммоларини ечишга ҳаракат қилмоқда.

Ечимини кутаётган муаммолар

Гишт нега танқис?

Атиги 450 киши. Асосий иш учу сменада олиб борилади. Ишчилар учун барча шартно етарли. Ошқона ва чойхонамиз икки сменада ишлайди. Бизда иш жууда оғир. Доимо 40—50 даражадаги иссиқликда ишлайшинг ўзи бўлмайди. Гишт пишириш дастгоҳлари жууда эски. 1946—47-йилларда қурилган, янгисини қурилишига ҳаракат қилинмоқда. Агар фойдаланишига топширилса ўз ўзиндан ишчиларнинг меҳнат шартноги аяшланади.

ҲА, албатта, янги дастгоҳлар заводимизга кўп фойда келтириши аниқ, — дея Саидкор ахонинг фикрини тасдиқлади таърихбон ака бошиги Мавжуа Одилматова. — Гишларнинг пишиқ ва мустаҳкам қилиниши учун лаборатория ходимларидан катта эътибор талаб қилинади. Хар кунин унинг намлиги ва мустаҳкамлиги узлуқсиз текшириб борилади.

Бизда яна бир имкониет бор. У ҳам бўлса республикада ягона доғозларини ишлатиш учун ишлатилган элим. Шу йилнинг февраль ойига наваз кристалл цементи ҳам маъвуд эди. У ерда ишлаб чиқаришдан сўнгги мақсулотимиз Эски шаҳар ёниг бозорининг гўмбазига ишлатилган кўк материалдир. Сўнгги деганимизини боиси февраль ойидан бошлаб «Селикат» ишлаб чиқариш бирлашмаси ҳисобига ўтказиб юборилди. Айни вақтда бутун эътибор сулоқ шиша-елим цехи, гишт цехи ва шлака цехи ўз-ўзини бошқариш цехларига қаратилган.

Хуллас, ана шундай гаплар. Корхона жамоаси гишт танқис бўлмасин деб ўз олдиде қўдаланг бўлиб турган муаммоларини ечишга ҳаракат қилмоқда.

ҚАЧОНГАЧА?

ХУРМАТЛИ Наталья Еремеевна Биласкини, биз яшаётган Чилонзор даҳасининг 31-маъзаллада жойлашган 15-уй 1990 йил июль ойида фойдаланишга топширилган эди. Уни 39-қуриш бошқармаси бунёдкорлари қуришган. Ушанда биз ҳаммамиз яхши умидлар билан бу уйга кўчиб кирган эдик. Бироқ қувончимиз узукча бормади. Хонадонлардан ўтган сув қувурлари қайси ёқули гуле усталар томонидан ўрнатилганини билмадик, лекин бу қувурларимиз дастлабки кунлардан бошлаб сув олиб олиш қават деворларини юзаётганлиги алоқадорлар билан тугул сана ҳам бўлмади. Шехсан ден ушанда истикомат қилаётган 55-хонада

содир бўлаётган «сув ўйини» ҳақида бир неча марта санаг ишлов қилганам.

Қадри Наталья Еремеевна! Қачонга сув қулпаб ишловимизни шитсансиз! Ахир наҳотки сув вақтгача бу нуқсонга чора топширинг иложи бўлмаётган бўлса! Ахир сабр-тоқатнинг ҳам чегараси бўладику!

Биз бола эмасмики алданиб юраремаск.

Биз санаг ишонамиз. Шунинг учун ҳам сўзимиз оғир ботган бўлса улар сўраймиз. Унда қилганимиз, сиз бошлиқ уй-жой бошқармаси хизматчилари ушбу номаимизга бафэр қарашмайди.

Савдо Билан, Мария ЭМЕДАЛИЕВА.

Дам олиш оқшомида

Дам олиш оқшомида

26 май—Кимёгарлар кун

ЯНГИЛИК ИШТИЁКИ

Маълумки, ҳар йили май ойининг сунги яқинбаси кун Кимёгарлар байрами нишонланади. Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Кимё илмгоҳи адсорбция тажрибонасининг муддир, кимё фанлари доктори, профессор Эргаш Орнпов хонадонига бугунги касб байрами қўшалок шодибна билан қириб келди. Сабоби муҳтарам олимнинг туғилган кунга 60 йил тўлди.

уларнинг энергияси ўрганилмоқда. Буларнинг ҳам саноатда аҳамияти катта.

— Домла, ҳар бир кимёгарнинг ўзи қизиққан мавзуси, ўз олдига қўйган, ечимини кутаётган муаммолари бўлади. Бу эса давр билан саноатнинг, қишлоқ хўжалигининг, кўннинг, Ватан тараққийоти билан ҳамбарбас боғлиқ кетган. Шулар тўғрисида, қолларса тажрибонангизда олиб борилаётган ишлар ҳақида гапириб берсангиз.

— Аввало, ўз соҳамдан сўз юритсам. Кимё саноатида турли газлар, сувоқликлар, ёғлар ишлатилиши барчага аён. Уларни ишлатишдан олдин тазолаш керак. Бунинг учун эса катта заводчи ютувчи қаттиқ жисмлар, яъни адсорбентлар ишлатилади. Биз мана шундай махсулотларга ўзинга мос адсорбентлар топиш билан шуғулланамиз.

— Республикада 200 дан орттиқ табиий минерал сорбентлар кони бор. Биз уларни ўрганиб, кераклигини, саноат эҳтиёжлари учун яқиндаги акрилат олимаз ва бурғиланиш ишларида, турли ёғлар ва нефть махсулотларини тазолашда улардан фойдаланамиз. Масалан, улар Фарғонадаги заводда қўрилган нефть мойларини тазолашда қўлланилмоқда. Бухорода топиладиган «Карман тили» (гилимон) ҳам жуда унумли «чириб қолди, илгари бундай гилмоқлар Россиядан келтирилган эди. Шунинг учун бу гилмоқдан саноатнинг илгари салкам 1 миллион фойда қўрмоқда. Айниқса, тазолаётган ёғлар тартиби бу гилмоқ қўлланилиши натижасида жуда ҳам яхшилади.

— Биз саноат чинқиндиларида турли полимер тўлдиригичлар олишни йўлга қўйганмиз. Мисол учун кимё заводлари чинқинди фосфогипс ҳамда оҳантош ишлаб чиқариш комбинати чинқинди, оҳантош чинқинди физик хусусиятлари ва кимёвий тартиби ўрганилиб янги полимер тўлдиригичлар олини ва уларнинг техник қўлдан усуллари топилди. Бу янгилик Оҳангарон курилиш-пластмасса заводига динолеум олинида ишлатилмоқда. Бу тўлдиригич динолеум оғирлигига нисбатан учдан бир фойзаларга қўшилди. У авваллари Уралдан келтирилган азбест минерали (толасимон тош) ўрнига ишлатилмоқда.

— Сувоқликларни, ёғларни сорбентлар ёрдамида қуритишни тасаввур қилиш осон. Лекин газларни қуритишни ўйлаб қолади киши.

— Биласизми, газлар ҳам дастлаб ҳўл бўлади. Ҳўл газни қуритиш учун эса аслида қуруқ модда керак. Лекин биз ҳўл ҳаво ва саноат газини ҳўл адсорбент, яъни қаттиқ жисмлар ёрдамида қуритиш усулини топдик. Бу иш бунга бир аспирантимиз илмий ишнинг ҳимоя қилиш арасида.

— Қаттиқ жисмларни қуритиш қандай? — Бизда кукун ҳўлдаги қаттиқ жисмлар сирт кимёсини ўрганишда янги усуллар лартиган. Шу сиртларда қандай фаол гуруҳлар борлигини, кристаллинги тузилишини ва қаттиқ жисмлар юзасидаги ўйим-чуқурлар,

— Оқшоҳонларга тушунарли бўлиш учун айтсангиз: 1 грамм сорбенти, яъни сўрувчи моддани ёниб юборсан, у қанча ҳажмин эгаллайди?

— Агар 1 грамм сорбенти ёйсақ, у 400—800 метр квадратга ёни бошқача қилиб айтсак, 4—8 сотиқ жойга ёйлади.

— Иш жараёнида тажрибонангиз орқали қимлар билан ҳамкорлик қиласизлар?

— Вилотларимиздаги барча илмий-техник-ириш марказлари, Иттифоқимизда эса Свердловскдаги 2 та илмгоҳ, Туркманистондаги Чўллар илмгоҳи билан, кейин Қозғистондаги Қизил Ҳўда, Жамбул, Чимкент шаҳарлари ҳамда Грузия билан ҳамкорликда илмий изланишлар олиб борамиз. Бизнинг ишлари-мизга Польша, Чехословакия, Венгрия, Бразилия, Испаниядан харидорлар бор.

— Келажак кимёси ҳақида фикрингиз?

— Аввало ҳар соҳада бўлгани каби кимёда ҳам тежамкорликка қаттиқ аҳамият бериш, борларини авайлаб ишлатиш керак. Саноат ва қишлоқ хўжалигида ҳам миқдорда ишлатилиб, кўпроқ самара берадиган моддаларни топиш керак. Бизда эса тинлаб ишлатилиб ётибди. Бунинг негизинда плазма реакциялари ётади, яъни бу фақат граммлар ёрдамида бир технологияни бошқасига — эпология тўзасига ўтказишга асослангандир.

— Кейин экологик тоза моддаларни ишлатиш, чинқитис технологияси усулга ўтиш зарур. Масалан, заводдан чиқадиган сувни қайта тазолаб, шу жойнинг ўзинда ишлатиш керак. Хуллас, мен бир адсорбция соҳасининг олим сифатида шундай ният қилардим: Ўзбекистон учун шундай бир адсорбент топилсин, уни ҳар ким ўз чўнатишга солиб юрсин ва ундан истаган пайтда Бухоронинг ёни Оролнинг шўр сувини ўтказиб ичши мумкин бўлсин.

— Олим сифатида ўз соҳангизда сизни яна нималар ўйлантиради?

— Чирчиқдаги капролактам заводидан чиқадиган чинқинди сувларда қанчалик қанча органик моддалар оқиб кетляпти. Бу сувлар тазолашиб, у моддалар акрилат олимаз яхши тазолашиб. Оролга сув билан қўйлаётган дефоланту гербицидларни ўйлаб кетчарли ўйкум жоҳади...

— Кимё ҳам, заводлар ҳам бир вақтлар пахта яқнақоқимлиги учун керак эди. Энди бу қарашлардан воз кечишимиз керак. Масалан, бизга битта цемент заводи етарли, лекин Навоийдаги завод цементни бошқа ёқна солади...

— Сўхбатингиз учун раҳмат! Сўхбатдош Аҳдам ДАМИНОВ.

Осиё табиати қадимдан кўпгина сайёҳ ва тадқиқотчиларни жалб қилиб келган. Унинг одам юрса обғи, куш урса қанотини куйдирадиган жазирала қўшлари, қишда ҳам, баъда ҳам елкаси қордан эримайдиган серкомат тоғларини эринмай кезиб чиққан жаҳонгашталар география, зоология, ботаника, геология, элшунослик ва бошқа қатор фанлар ривожига салмоқли хисса қўшдилар. Шундайлардан бири — салкам 20 йиллар атрофида Узоқ Шарқ ва Марказий Осиёнинг инсон қадами тегмаган жойларига бориб Монғолия, Тибет, Хитой, Қашқар ерларини кезиб, Тибет-Шон тоғларини айланиб чиққан сайёҳ Николай Михайлович Пржевальский.

Н. М. Пржевальский (аждодалари поляк миллатига мансуб бўлиб, урушда кўрсатган матонати учун дворянликка ўтказилган экан. Шу сабабди ҳам Паровальский деган фамилия полякча «пржи» ва «валити» сўзларига алмаштирилган) 1839 йилнинг 31 мартда (янги ҳисоб билан 12 апрелда) Смоленск губернасида истеъфого чиққан ҳарбий (офицер) хонадонда дунёга келган. Отадан 7 ёшида ажраган Пржевальскийнинг тоғаси тарбия қилиб, дастлабки саводни ҳам шу кишидан олади. Зеҳни ўткир ва зиярак бўлганлиги туфайли уни кишлоқ мактабининг иккинчи сифига қабул қилдилар, кейинчалик гимназияни ҳам муваффақиятли тугатди. Тоғаси тарбияси туфайли ёшлигидан табиатга илос қўйган Пржевальскийнинг дорифунду, сўра ҳарбий соҳадаги ўқишлари келажакда унинг савҳатчи бўлишига замин тайёрлади. Кейинчалик бош штаб академиясида тахсил қўрди. Чунки бу даргоҳни битирган шиксларда савҳатга бориш имконияти бошқаларга нисбатан кўл эди.

Лекин 1859 йили Польшада бошланган уруш туфайли ҳарбий академия тингловчиларининг бири кимси Варшавага юборилди. Булар орасида Пржевальский ҳам бор эди. У ерда Пржевальский юнкерлар мактабиде тарих ва географиядан даст беради. У кўп вақтини кутубхоналарда ўтказар, дорифундуни профессорлари билан ўрчарди. Китоб жаволини ҳам оссон география ва савҳатга оид асарлардан иборат эди. Унинг дастлабки ёзган «Оечи хотирлари», «Приамур ўлкасининг ҳарбий-стратегик ҳолатига бир назар», «Умумий географияга оид қўлланма» каби мақола ва китобчалари ҳам ўш қизиқиш ва эҳтирос натижалари эди. Шу асарлар туфайли бир йил ўтган, уни Рус География жамиятига ҳақиқий аълоликка қабул қилдилар. Хуллас, Варшавадаги хизмат бўлуси савҳатга замин тайёрлади. 1866 йили унинг Узоқ Шарққа бориб хизмат қилиш тўғрисидаги аризаси инобатга олинди. Петербургда келган Рус-География жамияти расиси П. П. Семенов Тянь-Шанский билан танишиб, ундан жамиятнинг Сибирь бўлимига хат ва Уссурий ўлкасини ўрганиш учун йўлланма олади.

Кейингиси Тибетга сафар уюштириш эди. Бунга у жиндий тайёрлана бошди. Аввалги экспедицияларда ортирилган тажриба кўл келди: ҳамроҳларни танлаш билиш, озиқ-овқатни мўлроқ олиш, иложи бўлса фақат эрталаб ва кечқурунгина тўхтаб тамадди қилиш, асосий вақтни эса фақат маълумот тўплаш, ҳаютага тушириш, ўлчаш ва намуналар йиғишга сарф қилиш режалаштирилди. Лобнор кўлига етиб боришининг ўзи бўлмасди; сувсиз-

лик азоби, бўзган ерли халқ билан бўлган низолар, қароқчи ва йўлтўсарлар ҳужуми, бош устига йўлбошловчиларнинг йўқлиги ва йўлтўсарлар ҳужуми каби қийинчиликлар бор эди. Шунга қарамай, ниҳот, кўзланган манзилга етиб келдилар.

Сўнг Н. М. Пржевальский Тибетга яна икки марта экспедиция уюштирди. Бунде ҳам аввалги сафарда мўлжалланган режа — Тибет ўсимлиги, ҳайвонот олами, иқлими ва табиатини ўрганиш, этнографияк маълумотларни тўплаш ва ниҳот Хуанхэ (Хитой) ва Брахмапутра (Ҳинда) дарёларининг бошланган еригача етиб боришни кўзланган эди. Янги экспедиция пиланини бош штаб ва География жамиятида тасдиқлаб бўлган. Пржевальский сафар иштирокчиларини танлашга киришди. Бу гал ботаникага оид материаллар тўлаш учун прарощиқ В. И. Роборовский (у яхшигина рас-со-хам эди) олинди; аввалги рас-

ўтаверди. Ниҳот улар Санжоуа етиб келадилар, уфқде бўлса Тиён-Шон тоғлари ястаниб ётарди.

Тибетга кейинги келиши (бу унинг тўртинчи экспедицияси эди) 1882 йилда бўлади. Қайтишда эса аввалги юрган йўлидан эмас, балки Лобнордан, кейин Қоракум ва Қашқар (Хўтан) орқали Иссиққўлга чиқишни мақсад қилиб қўйди. Бу гал сафар иштирокчилари Қяхта шаҳрига тўпланадилар. Тайёргарчилик тугагач 40 туялик қарвон кўз ойналарда йўлга тушиб келаси йилнинг май ойида Хуанхэ дарёси бўйига етиб келадилар. «Буюк Хитой дарёсини ўз кўзимиз билан кўриб зилол бўлишини иччи» Бахтига муассар бўлиди, — деб ёзган эди ўз кўндалиги Пржевальский. Тибетнинг энг жанубий чеккасида 3 та янги тизна тоғни ҳаритгага туширар экан, уларга Цайдам, Колумб ва Московский деб ном беради. Ундан нағрига боришининг эса ҳеч иложи бўлма-

кўл орқали ўтишни мўлжаллайди. Бироқ нияти амалга ошмайди: 20 йил давомида тоғу тош ва сахролаб ажал билан бир неча бор юзма-юз бўлиб омон қолган сайёҳ аризмаган баҳона — Бишбек яқинида ариқ сувидан ичиб, терлама (тиф) касаллигининг 1888 йил 20 октябрда Иссиққўл бўйидаги Қоракўл шаҳрида (ҳозирги Пржевальский) вафот этди.

Николай Михайлович Пржевальский эўр иродили, билимдон, ҳаётий илмага, савҳатга бағишлаган инсон эди. Унинг хос хислатларидан бири одамларга нисбатан ҳам ўте меҳрибон бўлган. Қарёда бўлмасин савҳат ҳар бир халқ ва эллар кўндалиги ҳаётига бефарқ бўлмай, уларнинг аъчини тақдир тўғрисида қаёнғуриб ёзди.

Журъат ва матонат ҳақида гап кетганда Пржевальский ҳаёти яна ҳам ибратли. Сувзиллик, оқлик, қарқатон қиш соғури (Бўзсан 40 даражадан пастга бардош бериш), силласи қуриган бўлса ҳам ҳамроҳлари кўнгални кўтариб олинган бошларди. Ҳатто бир гал шундай оғир аҳволда камбўт тоқ экинсини учратиб қолганда «Эх, аттанг агар мадор бўлганда эди, бу акойиб ўлка қўлдан чиқиб кетмасди», деб афсусланган экан. Қарёда бўлмасин она юртига, дўстларига, волидаси ва зангасига бўлган ҳурмат ва эътибор уни тарқ этмади. Сўнгги сафарларида бирга бўлган ҳамроҳи П. К. Козловнинг ёзишича Тибетга кўншал олдиде ониси билан хайрлашгапти: «Буниси охириги, омон-эсон қайтиб келсан, қишлоққа кетиб, қўлган умрини охиригача қўндалиги Пржевальскийга «Сен ўзининг ҳам, мени ҳам қийнама. Ўша кимсасиз тоғу тошда барча инсоний қўллайилган бена-сибанку», деб қайғурганлигини эс-эслайди.

Умрини савҳатга бағишлаган Пржевальский ўз шахсий ҳаёти тўғрисида кам қойғурган эди. Овоққор қишлоқдан чорбоғ сотиб олган, ўртоқлари учун ҳазиллашиб бу қошонага энди бир соҳибжамол зарурлиги тўғрисида оғиз очганлариде «Уйлангандан кейин уйга қамалиб бу нақшн дорёларга мақлий бўлганидан кўра сахродаги эркинлик минг чандон афзал», деган экан.

Экспедицияларда тўплаган 7,5 мингдан орттиқ ҳайвонлар, қўшлар, бақилар турли, 15-16 мингдан орттиқ гербарий (булардан кейинчалик ботаниклар 1700 тур, 7 янги авлод ва 218 турларни таърифлаб фанга қўшдилар), геология, география, тупроқшунослик ва элшуносликка оид маълумотлари фанга қўшган ҳиссисини бақиссизлигини кўрсатади.

Н. М. Пржевальскийнинг ёзган асарларини «Уссурий ўлкасидаги савҳат», «Монғолия ва тангулар мамлакатини», «Гўлжадан Тиён-Шонни нағрига ва Лобноргача», «Зайсандан Хами ва Тибет орқали Сарик дарёнинг юқори оқимига», «Ихтотадан Сарик дарё бошлангича» қардош халқлар қотари ўзбек китобхоналари ҳам севиб ўқимқода-лар.

Унинг номи билан шаҳар (Пржевальский), тизма тоғ (Кунь-Лунь), музлик (Ойтоь) ва бир қанча ўсимлик ва ҳайвонот турлари аталади. Ленинград ва Иссиққўл бўйидаги Пржевальский шаҳрида ҳайкали ҳамда шаҳар яқинидаги пристани ёнида бундан 100 йилча (1893 йил) бурун қабрига қўйилган эсдалик монументи бор (суратга қарагн).

Қаримжон ТОЙЖОНОВ, биология фанлари номзоди.

Тарих зарварақларидан «БУНИСИ ОХИРГИСИ, ОМОН-ЭСОН ҚАЙТСАМ...»

новлардан ўтган ҳамроҳлар ҳам ҳисобда эди. 1879 йилнинг 20 январда бўлуси экспедиция аъзолари Петербурдан Сибирнинг Зайсан шаҳрига қараб йўлга тушадилар. У ерда етиб қалганга қатта тайёр-гарлик қўрилади, чунки йўл ҳам олис (бир қисми аввалдан таниш бўлса ҳам); ҳам хатарли; кўнчилик —13 киши бўлганлари учун экспедиция пайтида бақариллиши лозим бўлган ишлар ўзаро тақсимланган эди, кимдир от ва туяларга қараса, бошқалар овқат тайёрлашар, қол-қилиги тўплаш, оғза бориш, ҳатто йўлда сўйиб ёйиш учун ҳайдаб келин-нётган қўйларга ҳам алоҳида қаровчи бор эди. Онда-сонда учраб турадиган қишлоқ ва кўчманчилик қароғроҳларида фақат озиқ-овқат ва ён-хашик (қош пайтда) олиниб йўлда давом этардилар. Айрим жойларда воҳан бўғдой ва арпа босиб ётса, баъзида бир неча кўндал қўн-карган ўт-ўландан ном-нишон учра-масди. Жазирача офтобдан ҳамма тирки жондор ер қарига кириб кет-гандай эди. Бу ҳақида Пржевальский, «...тупроқ ҳарорати 62 даража, кечаси 4 эрталаб юрляди, қудуқлар бўлса шўр, у ҳам баъзан уч-рамайди», — деб ёзганди Тибетдеги Ҳами ва Санжоуа оралигидаги қуллоқлар ҳақида. Ўша жойда яна бир антиқа ҳодиса юз беради; экспедиция аъзоларининг соч ва соқоли тез ўса бошлайди, ҳатто ёш қазақларда ҳам мўйлаб тез сазбалабди... Қуллар кетидан қуллар шу алпозда

ди, бунга бир томондан маҳаллий ҳокимият руҳсат бермасе, иккинчи томондан қарқатон қиш савҳатчи-ларни анча додиратиб қўйган эди; озиқ-овқат тугаётган, от ва туялар бўлса фақат буталар учларидан чимдишар эди. Шундай шароитда савҳатчилар 54 кун йўл босибиб эранг Гасга етиб келадиларде Ол-тинтоғ орқали бир неча бор бўлиш-ларни Лобнорга, кейин эса Черчен дарёси бўйига тушадилар. Бу жойлар бир мунча иссиқ бўлиб он-сонда воҳалар ҳам учраб туради. Ниҳот, Чира водийсига етиб келиш-гач она юртидан қалган хат-хабардан кўтаринки қайфили билан Хўтан воҳасига кирдилар. Бундан кейинги йўл эса Қашқар орқали Тиён-Шондан ўтиб Иссиққўлга тушди. Навбатдаги Янги йил ҳам йўлда кут-тиди. Сўнгги манзил — Петербур-га январь ойининг иккинчи ярмида етиб келдилар.

Экспедициянинг ҳамма аъзолари таомилга қараб кутиб олинди; ҳар-бий унвои ва нишонлар берилиди. Пул муқофоти олдилар. Н. М. Пржевальский эса номи ёзилган ол-тин медаль совриндори бўлди. Экспедиция давомида йирилган на-муналар тегилли тақшилотларга тарқатилди, кўндалик дефтар ҳам қайта ишланиб китоб ҳолига кел-тирилди. Орандан икки йилча ўтган Пржевальский янги экспедицияга ра-жасини География жамиятига тақ-дим қилди: бу сафар Тибетга Исси-

соғлиқни сақлаш учун 1,379 миллилард сўм ажратилди. Ўтган йили тиббий муассасаларга 80 миллилард сўм ажратилди. Бу кўрсаткич аввалги йилларга нисбатан 30 миллион сўм кўп бўлган учун боллар ўртасида дағи ўланиш 43,3 тадан 37,7 тага, вилот аҳолиси бўйича 6,8 тадан 6,3 тагача қамайти-ришда хисса қўшди.

Дарҳақиқат, давлат маблағини ўз иқмониятига яраша аж-ратадди. Аммо инсон саломат-лигини сақлаш, айниқса, бола-лардан маблағни асраш келаж-кда маблагни асраш эмасми! Болларнинг саломат-лигини муҳофаза қилиш келаж-кини ҳам соғломлашти-риш-ку.

Айни пайтда Жумҳуриятимиздаги ҳар битта шифокор 3 минг сўмлик керакли низоҳ-лар билан таъминланган. Лекин ҳар битта шифокорга за-мон талабидегиде тиббий ёрдам қўрсатиш учун қанча маблаг керак? Бу қўрсаткич халқнинг саломатлигини қад-рига етган бошқа мамлакатлар-да қандай? Биз тегилли муас-сасалардан бу рақамларни била олмайди. Улар бу бо-радаги аҳолининг ошор бў-лишини хоҳлашмайди. Ҳар ҳол-да ривожланган мамлакатлар-да бу қўрсаткич бизникидан анча юқорилиги аниқ.

Халқимиз «Мол кетсин, пул кетсин, соғ-саломатлик бўлсин» деб беким айтма-ган. Аҳоли ўртасида касалла-рини борган сари ортиб бо-ряпти. Аммо нима учун хануз-гача бу содага етгани эъти-бор берилмайди? Бу борада-ги муаммоларни ҳал этишга шойилмаймиз?..

Негадир касалхонадаги ўша воқеа хотирамда қаттиқ мақ-ланиб қолди. Иштиробли мур-ғак нигоҳлари ҳамон кўксим-да ханлар каби сачилиб ту-ради. Худай шу лаҳзанинг ўзиде қанчадан-қанча она шун-дай нигоҳлар илтижо қилаёт-гандир? Улар мўъжизавий ҳо-лосорларнинг илтижини кутти-шавган бўлса ажаб эмас...

1989 йили 11,336 миллилард сўмлик давлат бюджетидан Қарима МАНИҚОВА, журналист.

Кунлардан бир кун КУТИЛМАГАН МЕҲМОН

ТУН. Поезд елдек учиб борарди. Ташқаридан эса туғни уйкуга чўмган шаҳар ва қишлоқлар поезд ойнаси-дан лип-лип ўтарди. Купе-ларнинг бирида бир киши ҳаёл оғушида гарқ ўтирарди. Тусатдан кўриб купе эшиги томон юзланди, чунки унинг ошиги оҳиста очил-ган эди. Купега юзига қора ниқоб кийган киши қўлида тўппонча билан қириб кел-ди. «Қўлини кўтар!» пи-шиллади қутилмаганда. Аммо йўловчи ўзини қўлга ол-ди ва кунлиб юбордида, де-ди.

— Қўриқиб юбордингиз-ку! Қароқчи бўлса қичқирди: — Қани, тез ҳамёнини чи-қар! У ҳамёнини олиб стол усти-га қўйди ва деди: — Ҳамёнда сариқ чақа ҳам йўқ, афеусини, апазим омадингиз келмади.

Қароқчи қаққонлик билан ҳамёнини титкилаб кўрди. Ҳеч нарса топа олмагач, «Жин ургур!» дедида ҳамё-нини ерга отди. — Мен сизга ахир айт-димку, ёнимда сариқ чақа ҳам йўқ деб, — қулимсир-ди йўловчи. — Нега бўлмаса купега кирганимда қўриқиб кетдинг? — сўради қароқчи. — Мен сизни билет тен-ширувчи деб ўйлабман, — деди йўловчи.

Немисчадан ИМЯМИНОВА таржимаси. Шухратхон

БУ ВОҚЕА ҳаёлимдан ҳеч нари кетмайди. Беморлар ётадиган хоналарнинг бири гўдаклар уйдан келтирилган болалар учун ажратилган эди. Уша кун қали ёшига ет-маган бола эрталабгача йи-лаб чиқди. Жон ачингидеги ҳаракатлариде йўрқларни ечилиб кетди. Икки ёни тў-силган ётоғининг тоҳ у бурча-гига, тоҳ бу бурчагига дула-лавиқча жон ҳолат-ла биғил-ляйди.

Мен ҳеч қанон гўдаклар-нинг шу қадар азоб тортиғи-ни кўрмагандим. Жажжигича жүссенинг бунчалар ачиқ дорда бардош бера олиши-ни хануз-ханузгача тасавву-римга сиздига олмайман. Нав-батчи шифокор ва ҳамшира эса кўринмайди. Юқори қа-ватга чиқиб бошқа бўлимдеги-лардан ёрдам сўрадим. Оёғи ерга тегмай юғуриб юрган ҳамшира эса шикини зарб билан ёпиб қўйди.

Палата шифокори келаси кун эрталаб белгиланган вақтида кириб келди. Болани зудлик билан «тез ёрдам», яъни реанимация бўлимига олиб боришларини буюрди. Гўдак икки соғдан сўнг олам-дан ўтди.

Мен ҳеч қимни айблamoқ-чи эмасми, ўтган гапларни ҳам қўзғатиш ниятим йўқ. Аммо, мажбур шароитимизде-ги баъзи етишмовчиликлар ҳақида жуда кўп ўйлайман.

Жумҳуриятимиздаги кўп-гина касалхоналарда шифокор, ҳамшира ва ҳатто санитар хизматчилар етишмайди. Шу-нинг учун уларнинг зиммаси-данги оғирлик беморларнинг соғи кўпайиб сари ортиб бор-моқда. Оловтган аҳолиларни эса, яшаш эҳтиёжларини қол-маслигини ҳақида жуда кўп гапирляпти, ёзилган. Касал-хонада даволанаётганларнинг шикоятлари, уларга етарли эътибор берилмаслигининг оқибатлари ана шуларга ҳам боғлиқ эмасмикин?..

Жумҳуриятимизда жами 68,5 минг шифокор ва 209 мингта ҳамшира аҳолига хиз-мат қилади. Ҳар ўн минг аҳо-лига 33,8 та шифокор, 101,7 та ҳамшира тўғри келади.

Охириги маълумотларга кўра бир йилнинг ўзиде бир аш-га бўлган болаларнинг ҳар миңтасидан 37,7 нафарини оламдан беватқ кўз юмган.

Бу фожияларнинг асосий илдиларни нималарга боғлиқ? Аввало уларнинг касаллиғи-нга сабаб турмуш тарзининг-нинг ниҳотда пастлиги эмас-ми?

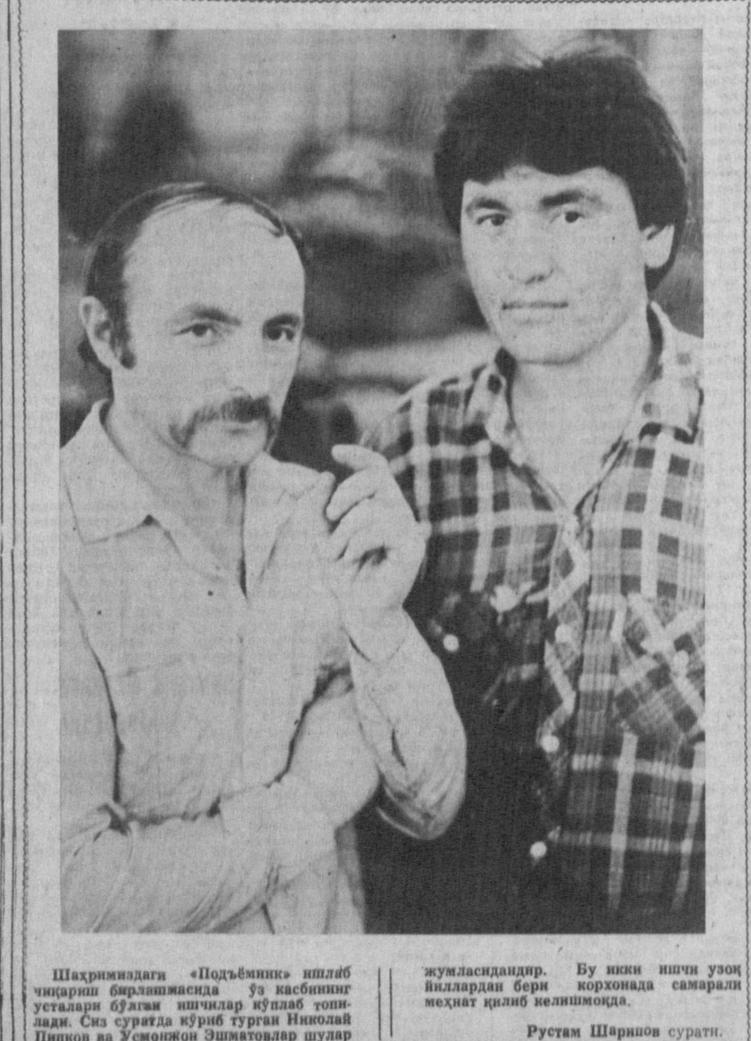
— Болалар ўртасидаги ўп-па ёнинг иссиқ кунлари кўп-лади, дедики жумҳурият Соғлиқни сақлаш вазирлиги-га қаршили оналар

кай пешонасидаги маржон-маржон терини дўмбоқина қўллари билан сқидири-ю, ин-қиллаб ўридан турди. Энди-гина юршини ўрганиган овқа-ларини жуфтлаб қарқатон ла-бирин қимтиб қўйди. Кейин нарироқда жилдираб оқай-ган ериқини тегилсига бориб, энгади.

Йўқ... У обихаётини эмас, минглаб ана шундай болалар-нинг бошига кифанлигини чуқ-гаётган сувни қафтарини тўлдириб, қониқ-қониқ қўп-лигавтганлигини кўз олдингиз-га келтира олмасизми!..

Табиат мувозанати бузили-ши, инсон саломатлигига кел-тирилатган зарарларни ҳақида жуда кўп гапирляди. Тиб-бет ҳодимлари аҳоли сало-матлигини тиклашда бор ик-кониятларини ишга солиш-ляпти. Аммо уларга қарши кура-шиш учун нақиятининг тиб-бетимизга киратган илтиҳи-бу фожиялар олдиде ниҳот-де заиф экинлигини бугунги кунимиз аққол қўрсатиб ту-ғарибди. Айни пайтда аҳолининг касаллигини даражаси тақ-риман 7659,8 тага, болаларни-ки эса 583,8 тага етган. Улар-га етарли ёрдам қўрсатиш учун тиббет ҳодимларига керакли асбоб-ускуна, дори-дармон етишмайди.

1989 йили 11,336 миллилард сўмлик давлат бюджетидан

Шаҳридаги «Подъёмник» ишлаб чиқариш биноларидада ўз касбининг усталари бўлган ишчилар кўлаб топилади. Сиз суратда кўриб турган Николай Пинков ва Усмонжон Эшматовлар шулар

жумласидандир. Бу икки ишчи узоқ йиллардан бери корхонада самарали меҳнат қилиб келишмоқда. Рустам Шарипов сурати.

БУХОРОЛИК зулфиёнайн шоир ва адабиётшунос олим Хасанхўжа Нисорий (1516—1597)нинг «Музакирки аҳоб» таъкирида Мовароуннаҳр, Хуросон, Ҳиндистон, Шарқий Туркистон ва туркилик 286 шоир ҳаёти ва ижоди ҳақидаги маълумотлар қамраб олинган. Шунингдек, бу таъкирада Тошкентда яшаб, шу ўлка адабий ҳаётида иштирок этган сўз санъаткорлари тўғрисида ҳам фикр юритилган.

Хасанхўжа Нисорийнинг аждоди асли тошкентлик бўлиб, шажараси Занги Ота (вафоти 1258 йил)га бориб тақалади. Нисорийнинг отаси Подшоҳхўжа бин Абдулваҳобхожа (1480—1552) ўзбек классик адабиёти намояндalarидан бўлиб, умри давомида жумлатулмулк, садри аъзам, шайхул-исломлик вазифаларини бажарган.

Нисорийнинг форс тилида битилган «Музакирки аҳоб» таъкири ҳар бири иккитадан фаслни ўз ичига олувчи икки рукли мақола, ҳар бири тўрт фаслдан иборат тўртта боб ҳамда хотима қисмларидан ташкил топган. Таъкира асосан Шайбоний ва Темурий (асосан Бобурий)лардан етишиб чиққан шоирлар тўғрисида ҳикоя қилади. Хотима қисм эса Нисорийнинг назм бобида келам тибратган аждоди ва қариндош-уруғларига бағишланган.

Нисорий 1545—1551 йиллари Бухоро ҳокими Абдулазиз-хон ҳукуматида садрлик лавозимини бошқаради. Искандархон (вафоти 1583 йил) ва ўғли Абдуллохон II (вафоти 1598 йил)лар даврида эса «Малик-уш-шавро» унвонига сазовор бўлади. Шу тўғрисида у Шайбонийлар хонадонига ақинлашади ва таъкирасига улар ҳақидаги маълумотларни ҳам киритади.

«Музакирки аҳоб»нинг тошкентлик шоирлар ҳақидаги маълумотларининг биринчиси мазкур хонадон вакили Дўст Муҳаммад бин Наврўз Аҳмадхон ҳақидадир. Таъкиранинг биринчи боби иккинчи фаслида яна икки нафар тошкентлик — Мавлонозода Абдуғаффор Тошкандий ва Мавлоно Ҳамидиддин Шошйилар ҳақидаги маълумотлар берилган. Бу шоирлар таъкира айтилган даврдан анча бурун яшаб, ижод этган. Учинчи бобнинг биринчи фаслидан ўрин олган мавлоно Абдусамидни эса Нисорий яқиндан таниган. Шу бобнинг учинчи фаслида номи тилга олинган Мирзо Нажотий ҳам таниқли шоирлардан бўлган. Нисорий мазкур шоирлар ҳақидаги қимматли маълумотларни ҳавола қиларкан, бизни XVI аср Тошкент адабий муҳити вакиллари ҳаёти ва ижоди билан яқиндан таништиради.

Биз «Музакирки аҳоб» таъкирининг унинг Англия, Ҳиндистон ва Тошкент кўйбўсалар хазиналаридаги бир неча нусхалари асосида ўзбек тилига ўғирдик ва нашрга тайёрладик. Энди эса юқорида номлари тилга олинган тошкентлик шоирлар ҳақидаги маълумотларни форсчадан ўғириб, аъза оқшомхонлар эътиборига ҳавола қилганимиз.

**Қадимги қўлёмаларни
варақлаганда**

**Тошкентлик
шоирлар
таърифи**

Таъкира биринчи рукнининг иккинчи фаслидан: «Салтанатдўст Дўст Муҳаммад султон бин Наврўз Аҳмадхон бин Севинҷхожа бин Абулхайр Баҳодирхоннинг муқаддас ёди.

Яхши хислатлари кўп подшоҳзодадир. Латиф таъби шижоатга мойин, ва олим фозиллар суҳбатига жон-дил билан ҳозир. Ва олий межлисини бу тоифадан ҳоли ўтказмайди, шунингдек, шоиру нодим кишилар ҳам унинг олий йиғинида ҳозир нозир. Қўнғил қувончи учун гоҳида шеър ва нафосат машағабига ҳам майл билдиради. Бу байтни унинг латиф шеърини санайдилар. Байт:

Нофан он холи мшкни оҳун Чин чун бидид,
Аз хикоят пушт пушд ва роҳи сахро гирифт.
(Мазмуни: Ул гўзал холинг тароватини кўрган Чин оҳу-си улғанидан энгига тери ёпинди-ю сахрога қонди).

Биринчи бобнинг иккинчи фаслидан: «Мавлонозода Абдуғаффорнинг муқаддас ёдим, ул дот Тошканд вилоятининг ашрафларидан бўлиб, бир неча вақт қозилиқнинг олий мансабига муносиб равишда иш олиб борган. Шунингдек, илму фазилатлар касб этган кишилардан ҳам саналади. «Фарозани» яхши назм қилган. Пухта шеърлари ва ширин сўзлари бор. Ва ушбу матлави ҳам кўп машҳурдир. Матлавлар:

Аз рамад гар дидан мо дарди беҳад гард кард,
Ики ки маҳрум аз жамолаш кард моро дарди гард.
(Мазмуни: Гард кўзимнинг оғриғи дардин беҳад қилди. Энг ёмонки, бу гард дарди бизни ёр жамолдан маҳрум этди).

Шунчалик фазилатлар эгаси бўлишига қарамасдан, кейинчалик уни қозилик мансабидан туширганлар. Байт:

Бахту давлат ба кордой нест,
Жўз табойиди осмоини нест.
Кимёгар ба гусса мўрда ва ранж,
Абляғ андар хараба ёфта ганж.

(Мазмуни: Бахту давлат шиблармоликка қараб эмас экан, у ҳам бир (дуч келганига насиб қилгунча) тақдир экан. Кимёгар олтин ҳосил қилман деб азобу ғам чекиб ўлиб кетди, унинг (устахонаси) харабасида ҳосил бўлиб қолган хазина абляғга насиб этди).

«Мавлоно Ҳамидиддин Шошйилнинг муқаддас ёди. Камолотга етишган дарвешлардан бўлган. Одамлар унинг муборак мажлиси ва ширин суҳбатини орау қилишаркан. Шеърлари киши ҳисобидига туген кўзгауачи ва гаплари шакар соҳувчидир. Бу икки байт унинг малоҳатли каломидан. Байт:

Агарче бонги най аз ҳад барун асар дорад,
Лек нишонан май ҳолати дигар дорад.
Ба ҳар гуле ки назар мекуман дар ни гулшан,
Чу лода доғи ғами ишқ бар жигар дорад.

(Мазмуни: Гарчи най товуши киши дилига ҳаддан ташқари тасв-да, лекин май аломатларининг ҳам ўзгача ҳолати бор. Бу гулшан ичра қайси гулга қарамайин, улар бағрига да лодага ўхшаш ишқ ғамининг қора дегини кўраман).

Мавлоно Шошйи Тошкандда вафот этган, қабри ҳам уша ерда.

Учинчи бобнинг биринчи фаслидан: «Олимлар сараси мавлоно Абдусамиднинг муқаддас ёди. Турбат вилоятдандир. Узоқ йиллар Тошкандда илм ўргатиш ишлари билан машғул бўлиди ва ҳажим таовф қилиш шайх мушарраф бўлиб қайтгандан сўнг ҳам, яна Тошкандрафта анча фурсат турган қолиб, сабоқ бериш билан шуғулланиб юрди. Гарчи илмларда жуда олдинчилар қаторида бўлмаса ҳам, аммо, ҳеч бир илмдан бебақар ҳам эмасди. Сўнг яна бир марта бенаво ушшоқ каби ҳижоз оҳангини қилиб, йўли Қошғар тарафларга тушиб, ўша ҳолда ушбу мақола мутаранним бўлган. Байт:

Тарсам илтуриси ба Назба, эй азробий,
Кини рақ ту меравий ба Туркистон асти!
(Мазмуни: Назбада, эй азроб, бу сен кетмаган йўл Туркистонга олиб борадим, дея сўраб қолсанки деб кўркеман!) Мавлоно Абдусамид ҳозир олий ҳушдор (Искандархон), илоҳий мулки мангу бўлсин, буйруғи билан Ҳофиз Девон медресасида дарс ўқитиш билан машғул. Яхши шеърлари ва ақилии сўзлари бор. Бу матлавлар эса мазкур мавлононинг рангин каломидан. Матлавлар:

Туро бар рум тул ҳарғаз эи сунбул совбон ўфтаб,
Барод аз дилма оҳе ки оташ дар маҳол ўфтаб.
(Мазмуни: сенинг тул юзинг узро сунбул совси тушган маҳал, дилмидан бир оҳ чиқиб, оташ каби олам аро тушгуси).

Учинчи бобнинг учинчи фаслидан: «Мирзо Нажотий Тошканднинг таниқли кишиларидан. Таҳсил учун хайросор дивёр Бухорога келди. Яхши таъби бор. Бу байт унинг рангин сўзларидан. Байт:

Меғузорад вақф бар олт рун муҳафаш,
Дар довот гунач дорад турки бисёр гул.
(Мазмуни: Муҳафиз юзи оғрилар орасига вақф (айириш) гулини босади. Гунач довот ичра қизил ранги кўп гулининг).

Форе тилдан Исмоил БЕКЧОНОВ таржимаси.

Устоз. Бундай табаррук ном агалари ҳақида гап кетганда Октябрь районидagi 157-ўрта мактабда Фотима Сайдумуродова биринчилардан бўлиб тилга олинди. У кишини кўпчилик суйиб, эъзозлашининг боси, моҳир ўқитувчи 25 йилдан бери шу билан даргоҳида баракани меҳнат қилиб келаётди. Унинг дарсларида ўқитилган мазмуни атрофида таъкир қилини ва кўргазмади воситалардан самарали фойдаланаётгани болаларда жўғрофия фанига катта қизиқини уйғотмоқда. Шу боси Фотима опа таълим берган кўплаб ўқувчилар мактабни битирган, устоз йўлини танлашган.

СУРАТДА: Ўзбекистон ССР халқ маорифи аълоҳиси Фотима Сайдумуродова (ўртада) ҳамкасблари даврасида. Рустам Шарифов сурати.

Ғалати удумларимиз

«ЁМОН БЎЛАДИ»НИНГ ЎЗИ НИМА?

Келиннинг кўзи ёриди. Чақалоқ уйга келиб, «инга»си билан хонадонни нурга, шодликка тўлдирди. Барча янги меҳмоннинг руҳосини кўришга ошиқди. Мумкин эмас. Лоқал кичик чилладан чиқмаганча руҳсат йўқ. Емон бўлади. Ҳай-ноҳайнинг гапи — гап. Янги кўзи ёриган келинчақ 40 кун чилла сақлаши зарур. Табиблар, ҳаёт шифокорлар ҳам чақалоқнинг турли и н фекцияларга да имони бўлмаганда, бошига бир бурда нон қўйиб кейин ташқарига чиқинг. Емон бўлади-я.

— Ойижоним-ей, сутимни зурга тортапган гўдакка бир бурда ноннинг нима ҳожаги бор?!

— Емон бўлади, дедим-ку, айлашай кизим.

Елғиз қолган бола ташқаридан келадиган энг оддий таъсирилар: дераза ва эшик очилиб қолиши тугайли хонада пайдо бўладиган ел-визанка, беҳос кириб қолган ари-

да имони бўлмаганда, бошига бир бурда нон қўйиб кейин ташқарига чиқинг. Емон бўлади-я.

— Ойижоним-ей, сутимни зурга тортапган гўдакка бир бурда ноннинг нима ҳожаги бор?!

— Емон бўлади, дедим-ку, айлашай кизим.

Елғиз қолган бола ташқаридан келадиган энг оддий таъсирилар: дераза ва эшик очилиб қолиши тугайли хонада пайдо бўладиган ел-визанка, беҳос кириб қолган ари-

да имони бўлмаганда, бошига бир бурда нон қўйиб кейин ташқарига чиқинг. Емон бўлади-я.

— Ойижоним-ей, сутимни зурга тортапган гўдакка бир бурда ноннинг нима ҳожаги бор?!

— Емон бўлади, дедим-ку, айлашай кизим.

Елғиз қолган бола ташқаридан келадиган энг оддий таъсирилар: дераза ва эшик очилиб қолиши тугайли хонада пайдо бўладиган ел-визанка, беҳос кириб қолган ари-

да имони бўлмаганда, бошига бир бурда нон қўйиб кейин ташқарига чиқинг. Емон бўлади-я.

— Ойижоним-ей, сутимни зурга тортапган гўдакка бир бурда ноннинг нима ҳожаги бор?!

— Емон бўлади, дедим-ку, айлашай кизим.

Елғиз қолган бола ташқаридан келадиган энг оддий таъсирилар: дераза ва эшик очилиб қолиши тугайли хонада пайдо бўладиган ел-визанка, беҳос кириб қолган ари-

да имони бўлмаганда, бошига бир бурда нон қўйиб кейин ташқарига чиқинг. Емон бўлади-я.

— Ойижоним-ей, сутимни зурга тортапган гўдакка бир бурда ноннинг нима ҳожаги бор?!

— Емон бўлади, дедим-ку, айлашай кизим.

Елғиз қолган бола ташқаридан келадиган энг оддий таъсирилар: дераза ва эшик очилиб қолиши тугайли хонада пайдо бўладиган ел-визанка, беҳос кириб қолган ари-

да имони бўлмаганда, бошига бир бурда нон қўйиб кейин ташқарига чиқинг. Емон бўлади-я.

— Ойижоним-ей, сутимни зурга тортапган гўдакка бир бурда ноннинг нима ҳожаги бор?!

— Емон бўлади, дедим-ку, айлашай кизим.

— Вой ўлай, дадаси? Ҳали вақтингиз тугамаганди-ку, тинчликми?! — дея юклари билан эшикдан кириб келатган эрини кутиб олди Рухсора.

— Ҳа, тинчлик. Ўзим шундай чипта бўлиб қолудим, қайтиб келавердим, — Низоом ака юкларини ҳовлидаги сувага қўйди-да, димоғига урилган райхон ҳидидан ширин энтинди.

— Ювиниб оласизми? — Бу қизларнинг қани? Савола савол билан мурожаат қилди Низоом ака.

— Хосият бунинг ул-бул юмушини қилиб беринглар деб туртовини ҳам чиқарган эдим.

— Ундай бўлса майли, омон бўлишини. Қиз боланинг бориға шукр. Лекин битта бўлса ҳам ўғлинг бўлганга маънўл экан. Курортда юрибману эртаю-кеч сизларни ўйлайман. Шунақа пайтда...

— Э, курортгаам бор бўлсин. — Рухсора овозини бир оз баландлаб, гапни бошқа томонга бурди. — Қизларингизга совчилар келавериб одами хуноб қилиб юборингиз. Хойнаҳой бутун ҳам келиб қолмаса керак. Шундай дея ошхона томон йўналди.

Эрининг ҳозирги гаплари яна қулқуларни остида жаранглади: «Биттагина ўғлинг бўлса...»

... Эндигина беш ёшга кирган Рухсора ошадан етим қолди. Кейинги ҳаёти ўғай оналанинг ихтиёрида бўлди.

— Қизим, сенга бутун бир нафас олиб келдим, —

таъсиридан бўлишини инкор этмайдилар. Шу тўғрисида гап бир қанча вақт орғича алоҳага киришувлардан узоқроқ кутулиши маслаҳат берилди. * * * — Ҳай-ҳай, уйинга бугундай тўлгур, болани ёлғиз қолдирман! Жу-

да имони бўлмаганда, бошига бир бурда нон қўйиб кейин ташқарига чиқинг. Емон бўлади-я.

— Ойижоним-ей, сутимни зурга тортапган гўдакка бир бурда ноннинг нима ҳожаги бор?!

— Емон бўлади, дедим-ку, айлашай кизим.

Елғиз қолган бола ташқаридан келадиган энг оддий таъсирилар: дераза ва эшик очилиб қолиши тугайли хонада пайдо бўладиган ел-визанка, беҳос кириб қолган ари-

да имони бўлмаганда, бошига бир бурда нон қўйиб кейин ташқарига чиқинг. Емон бўлади-я.

— Ойижоним-ей, сутимни зурга тортапган гўдакка бир бурда ноннинг нима ҳожаги бор?!

— Емон бўлади, дедим-ку, айлашай кизим.

Елғиз қолган бола ташқаридан келадиган энг оддий таъсирилар: дераза ва эшик очилиб қолиши тугайли хонада пайдо бўладиган ел-визанка, беҳос кириб қолган ари-

да имони бўлмаганда, бошига бир бурда нон қўйиб кейин ташқарига чиқинг. Емон бўлади-я.

— Ойижоним-ей, сутимни зурга тортапган гўдакка бир бурда ноннинг нима ҳожаги бор?!

— Емон бўлади, дедим-ку, айлашай кизим.

Елғиз қолган бола ташқаридан келадиган энг оддий таъсирилар: дераза ва эшик очилиб қолиши тугайли хонада пайдо бўладиган ел-визанка, беҳос кириб қолган ари-

да имони бўлмаганда, бошига бир бурда нон қўйиб кейин ташқарига чиқинг. Емон бўлади-я.

— Ойижоним-ей, сутимни зурга тортапган гўдакка бир бурда ноннинг нима ҳожаги бор?!

— Емон бўлади, дедим-ку, айлашай кизим.

Елғиз қолган бола ташқаридан келадиган энг оддий таъсирилар: дераза ва эшик очилиб қолиши тугайли хонада пайдо бўладиган ел-визанка, беҳос кириб қолган ари-

да имони бўлмаганда, бошига бир бурда нон қўйиб кейин ташқарига чиқинг. Емон бўлади-я.

— Ойижоним-ей, сутимни зурга тортапган гўдакка бир бурда ноннинг нима ҳожаги бор?!

— Емон бўлади, дедим-ку, айлашай кизим.

Елғиз қолган бола ташқаридан келадиган энг оддий таъсирилар: дераза ва эшик очилиб қолиши тугайли хонада пайдо бўладиган ел-визанка, беҳос кириб қолган ари-

да имони бўлмаганда, бошига бир бурда нон қўйиб кейин ташқарига чиқинг. Емон бўлади-я.

— Ойижоним-ей, сутимни зурга тортапган гўдакка бир бурда ноннинг нима ҳожаги бор?!

— Емон бўлади, дедим-ку, айлашай кизим.

Елғиз қолган бола ташқаридан келадиган энг оддий таъсирилар: дераза ва эшик очилиб қолиши тугайли хонада пайдо бўладиган ел-визанка, беҳос кириб қолган ари-

да имони бўлмаганда, бошига бир бурда нон қўйиб кейин ташқарига чиқинг. Емон бўлади-я.

— Ойижоним-ей, сутимни зурга тортапган гўдакка бир бурда ноннинг нима ҳожаги бор?!

— Емон бўлади, дедим-ку, айлашай кизим.

Елғиз қолган бола ташқаридан келадиган энг оддий таъсирилар: дераза ва эшик очилиб қолиши тугайли хонада пайдо бўладиган ел-визанка, беҳос кириб қолган ари-

да имони бўлмаганда, бошига бир бурда нон қўйиб кейин ташқарига чиқинг. Емон бўлади-я.

**Турмуш
чорраҳаларида
РУХСОРАНИНГ
АРМОНИ**

Уғай онасининг бирдан-бир нияти қизчадан қутулиш эди. Отаси унинг қистови билан қишлоқдаги ҳола-сига бериб юборди. Бериб юборди, бир неча ойгача ўзига келолмади. Кечкурунлари юзларини кўз ёшлари ювиб ўтарди. Варибир тез-тез хабар олиб туришни қанда қилмади. Бироқ қизнинг ақлидан боради сари ундан узоқлашиб борарди. Нега-лигини билардию, лекин...

— Рухсоранинг кўзларини оқдирган беш ажин ораган, оппоқ юзини тинимсиз юварди. «Мени қарғиш урган, билман. Ўша бадбахтнинг учун ҳам менга ўил кўриш насиб этмади. Қани энди отам тирик бўлсалар-у, оёқларига бош уриб кечирим сура-сам. Кеч бўлса-да, бир калима дуоларини олсам...»

Унинг армонга айланган хаёлини ҳовлига кириб келган аёллар бўлди.

Саломат
АБДУРАҲМОМОВА

Дағи жажжи, қора муноқорлар кўзга яққол ташланади. Бола овунади.

Туморда эса фақат сўзлар ёзилган битни эмас, туғилган ҳудуд таратуви тибқлар ҳам бўлади. Улар маълум маънодаги бешинчи пешоб, тер ҳидини йўқотиш учун, ҳаёт ҳақоратини қишлоқ-тирмасликка ҳизмат қилади.

— Ҳай-ҳай, қизим. Сугурининг устидан ҳатлаб келдингиз, ёмон бўлади-я. Жон болам, дарров битта чўпни синдириб, четга олиб қўйинг.

Сугурининг устидан ҳатладингиз. Демак, сугури бўлиб ўз юн-инга кўймагансан. Қоқилли йиқилишининг, фалокат бўлиши мумкин. Буни истамасангиз, қайтиб, унинг бир донасини (албатта, на-та, прокрасини, синдириб олинг. Бу билан кейин қайтиб олиб кўр-ман, дейишингизга ўрин қолмайди. Бир донасини олиш сугурини те-кислаш, четга олишни унутмаслик учун ҳам зарур.

Тоир ҲАЙДАРОВ
Тошкент Давлат ҳарбийунивер-ситети, фольклоршунос.

Мутахассис маслаҳати

Мевали дарахтларни суғориш

НИЛ давомда текисликка тушадиган ёғин гарчилик 250—300 миллиметрни ташкил қилади. Денгиз сатҳидан 700—800 метр ва ундан ортқ баландликда эса 700—800 миллиметр ёғингарчилик бўлади. Демак, теғли зоналарда бароқ этиладиган боғлар суғорилмаса ҳам бўлади.

Ҳар қандай шароитда ҳам янги ўтқазилган кўчатлар дастлабки йилларда суғориб турилиши шарт. Шунинг ҳам айтиш керакки, мева дарахтларини қанча ва қанчал суғориш асарият тупроқ шароитларига боғлиқ. Текисликдаги бўз тупроқли ерларда кўчатларни 8—12, енгил ва

шағал тупроқли ерларда 18—20 мартагача суғориш керак. Лекин, бу пайтда сув кам нормада сарфланади. Кейинчалик, дарахтлар катталашган сари суғоришлар сонини камайтириб, микдори оширилиб боради, яъни ҳосилга кирган боғлар бўз тупроқли ерларда 3—5, қумлоқ, шағал тупроқларда 8—10 мартагача суғорилади. Тупроқда намин узоқроқ сақлаб қолиш учун сув қўйилган ариқлар ҳар гал 10—12 сантиметр чуқурликка юмшатиб турилади. Дарахтларга дастлабки сув май-июнь, сўнггиси эса сентябрь ойида берилди.

Ғани АБДУЛЛАЕВ,
боғбон.

ЎСИМЛИКЛАР ДУНЁСИДАН

Табиятда шундай ўсимликлар борки, уларнинг бири иккинчисининг оғушида бири ҳамроҳлигида ўсади. Жумладан, нўхат ловининг ўсишига ёрдам беради. Маълумотларга қараганда, тоқ бинафша билан «дўстона» яшайди ва бежирим чечакнинг атри билан меваларини хушбўй қилади.

Мабодо сиз нарисг гулдастасини бир-биринга яқин қўядиган бўлсангиз, фусункор гуллар тезда сулалди-қолади. Бир-бири билан сини-шолмаслик сирин билан би-

нафа, лода билан бутқуз оралирида ҳам мавжуд.

Араштарини энгилган макка билан ловия иноқидида ўсиб, бир-бирларининг ривожланишига ёрдам беради. Маккажўрнинг ҳосилдорлигини оширишда сонинг беминнат ёрдами катта. Соё энгилган жойлардаги тупроқ мағзида салмоқ

